

כָּל אֵלוֹ בַּיּוֹם טוֹב אָמְרוּ, קֵל וְחֹמֶר בְּשֶׁבֶת. ואף שהפרשת תרומות ומעשרות היא צורך אוכל נפש, אך כיון שהיה אפשר להפריש מאתמול, אוכל נפש שאפשר לעשותו מאתמול אינו דוחה יום טוב (ע"פ רש"י ביצה ט, א, ושלחן שלמה [להגרש"ז אויערבך] תקכד, ו). ■ הלכה, לא מקדישים, מעריכים, מחרימים, ומפרישים תרומות ומעשרות בשבת (שו"ע או"ח שלט, ד), וביום טוב (שם תקכד, א). וכן אין מפרישים חלה (משנ"ב שלט, נו).

וְהָלָא מְחַמְר. ולא הקשתה מדוע אינו עובר על איסור 'שביתת בהמתו', משום שאיסור מחמר חמור יותר, שיש בו לאו, והוא גם איסור שבגופו [הוא מנהיגה]. לא כן איסור 'שביתת בהמתו' שהוא עשה, וגם אינו איסור שבגופו. ויש שסובר שהוצאה היא מלאכה גרועה, ואיסור 'שביתת בהמתו' לא נאמר עליה, לא כן איסור 'מחמר' שנאמר עליה (פני יהושע שבת נא, ב). ולדעת הראשונים (רשב"א שבת קנג, ב בשם הרמב"ן; ר"ן ע"ז ד, ב מדפי הרי"ף), שהחייב על שביתת בהמה היא רק על בהמה שלו, היו יכולים להביא כל אחד בהמת חברו, או להפקיד בהמתו ולהביאה, לכך הקשתה הגמ' מאיסור 'מחמר' שעוברים עליו בכל אופן (מנחת חינוך מוסף השבת לט, מחמר טז, וראה רש"י לעיל ע"א ד"ה ומי, וערוך לנר מכות כא, ב).

חֻקְמָתוֹ מִסְתַּלְקֵת מִמֶּנּוּ, הוסיף 'ממנו', לומר שלא כל חכמתו מסתלקת, אלא רק באותו דבר שנתגאה בו, וכהלל שנתגאה בענין פסח הקרב בשבת, ובענין זה נתעלמה ממנו הלכה (בן יהוידע, בפ"י ראשון).

מְדַבְּרָה דְּכֵתִיב חֲדָלוּ פְרוּזֵן מִיִּשְׂרָאֵל וְכוּ', שאמרה שעד שהנהיגה את ישראל, הם פחדו לשבת בערי הפרוזות, וכאשר קמה להנהיגם חדלו לפחד, ובדברים אלו השפילה את המנהיגים שקדמו לה והתפארה בעצמה (רש"י). ובודאי לא היה בה, וכן בהלל שקינתר בדברים, תחושה כל שהיא של גאווה, אך דיבורם היה נראה כדיבור של גאווה, ואף מזה חובה להזהר [ראה שבת (קג, א) 'מיתחזי כרמות רוחא'] (אור רש"י שמות קטט).

אִם חָכֵם הוּא חֻקְמָתוֹ מִסְתַּלְקֵת מִמֶּנּוּ מִמְּשֵׁה דְּכֵתִיב וַיִּקְצוּף מִשֵּׁה וְכוּ', ואף שמצינו שקדמו לכעס זה של משה עוד כעסים בשני מקומות נוספים, על אלו שהותירו מן המן (שמות טז, כ), ומתוך כך שכח לומר להם הלכות שבת, וכן כעס בשמיני למילואים על אלעזר ואיתמר ששרפו את שעיר החטאת (ויקרא י, טז), ונתעלמה ממנו הלכה שאונן אסור באכילת קדשים (ראה ויקרא רבה יג, א), אך הזכירה הגמ' את כעסו על פקודי החיל המאוחר יותר, כי בו מפורש בתורה שנתעלמה ממנו הלכה, ואלעזר היה צריך להורות ההלכה (מהרש"א).

כָּל שְׂכֹעֵס אֶפְיָלוֹ פּוֹסְקִין עָלָיו גְּדוּלָּה מִן הַשָּׁמַיִם מוֹרִידִין אוֹתוֹ, כי אין אדם עולה לגדולה אלא אם כן מוחלים לו כל עוונותיו (ראה סנהדרין יד, א), והכועס עתיד לחטוא שוב, כי הכעס מביא לידי חטא (ראה ברכות כט, ב) לא תרתח ולא תחטי' ולכן אינו עולה לגדולה (עיון יעקב). ודקדק רב מני בר פטיש ואמר 'אפילו פוסקין עליו גדולה', ולא אמר 'כל הכועס מורידין אותו מגדולתו', כי הכעס רק מביא שאם פסקו לו גדולה שמורידים אותו, לא כן משה ואלישע שכבר היו בגדולתן, לכן לא הורידום ממנה מחמת כעסם, שאינו דומה מי שפסקו לו גדולה ועדיין לא השתמש בה, למי שכבר עלה לגדולה והשתמש בה.

וְהָא קָא עֵבִיד עֲבוּדָה בְּקַדְשִׁים, אבל בירושלמי מבואר שכיון שהנחת הסכין על הבהמה היא לצורך שחיטתה, כל מלאכה שהיא לצורך הבהמה אין בכך איסור עבודה בקדשים (תוס'). ואילו הבבלי סובר, שכיון שהסכין ראויה גם לצרכים אחרים, יש בכך איסור (אבני נזר או"ח צא).

מִיָּמִיו לֹא מַעַל אֶדָם בְּעוֹלָתוֹ, ודוקא על עולתו הקפיד להביא חולין לעזרה, כי מעילה מקדשים נאמרה דוקא בו (ראה רמב"ם מעילה א, ב), לא כן שאר קדשים קלים, אף שהם אסורים בהנאה מדאורייתא [ראה רש"י להלן (כו, ב, ד"ה בעצי), ותוס' נדרים י, א ד"ה אדם], ותמורה (ג, א ד"ה לא), אך ראה רש"י (מנחות ד, ב) ושיטמ"ק שם (בהשטמות אות יח), לא הקפיד על כך כיון שאין עליהם מעילה (העמק דבר ויקרא ג, א, וראה מה שכתב במשיב דבר ב, פ). ויש סוברים, שהקפיד כן על כל הקרבנות, שאמנם אין בהם מעילה אך אסורים מדאורייתא, ועולה ומעילה שהזכירה הגמ' הוא לאו דוקא (דבר שמואל; הערות הגר"ש אלישב).

אֵלָא מְבִיָּאָה חוֹלִין לְעִזְרָה, שאיסור הכנסת חולין לעזרה הוא רק במקרה שעושה בבהמה פעולה שהוא נראה כמי שעומד להקריבה חולין [כגון שעושה בה תנופה], אבל הכנסה בלבד מותרת (תוס'). ויש סוברים, שכאשר זהו צורך הקרבן [כמו כאן כדי שלא ימעלו בו], אין איסור הכנסת חולין לעזרה באופן זה (תוס' מנחות פא, א ד"ה אם). ויש סובר, שכונת הגמ' שמביאה חולין לפתח העזרה, והלל הקדישה בפתח העזרה (ר"ן נדרים ט, ב).

הֵיכִי מְצִי מְקַדֵּשׁ לֵיהּ וְהִתְנַן אִין מְקַדֵּישִׁין וְכוּ', שכל אלו דומים למקח וממכר, וחוששים שמה יבא להתיר גם מקח וממכר (גמ' ביצה לו, א). ואף שהאיסור להקדיש הוא מדרבנן, ואין איסור 'שבות' נוהג במקדש, וכמבואר בירושלמי (ה, ג) שמוותר להקדיש בשבת בעזרה, הבבלי סובר ש'שבות' שניתן היה לעזרתו מאתמול, לא הותר (מצפה יתן, המציין לכסף משנה סוף הל' בית הבחירה, וראה לחם משנה קרבן פסח א, יח).

וממה שהגמ' לא תירצה שהקדישוהו במחשבה [ואפשר להקדיש קרבן במחשבה (ראה שבועות כו, ב)], ראה שאסור להקדיש בשבת גם במחשבה (שלחן שלמה [להגרש"ז אויערבך] תקכד, ה, וראה אחיעזר ב מט, ד). וממה שהגמ' לא תירצה שהקדישו בערב שבת בתנאי שההקדש יחול בפועל בשבת, ראה שאף הקדש כזה אסור (שפת אמת; דעת תורה [למהרש"ם] תמד, א). אבל יש שהתירו להקדיש בערב שבת על מנת שיחול בשבת (ראה תורה לשמה עז, ובש"ת רעקא קמא קנט, כתב להוכיח כן מדעת התרומת הדין, אבל למעשה אוסר), ולדבריהם מה שלא תי' הגמ' כן, משום שאף שההקדש שלא חל בפועל, אך כיון שכבר אינו יכול לחזור בו מההקדש, נאסר במלאכה, והנחת הסכין עליו אסורה (שפת אמת).

וְאִין מְהַרְמִינ, בין חרמי כהנים, ובין חרמי גבוה (ערוך השלחן או"ח שלט, יח). **וְאִין מְגַבְּיָהִין תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת,** מפני שנראה כמתקן (רש"י ביצה ט, א; רמב"ם שבת כג, יד), וגם מפני שנראה כמקדיש את הפירות שהפריש (רמב"ם שם, וראה מגיד משנה שם), ונפק"מ להפרשת תרומות ומעשרות מדמאי, שבזה אינו נראה כמקדיש, שהרי מעיקר הדין אינו חייב ליתנו לכהן, אלא משום שמה יבוא לאוכלו אסור להשהותו אצלו עד שימצא כהן שיקנה ממנו (ראה רש"י סוטה מה, א), אך אסור משום מתקן (שלחן שלמה [להגרש"ז אויערבך] תקכד, ו).